

Ренат Швець

ЛИСТУВАННЯ ВОЛОДИМИРА ШИНКАРУКА І ЯКОВА БЛУДОВА¹

У статті «Філософська освіта в радянській Україні: досвід осмислення історичних документів та архівних матеріалів» Марина Ткачук зазначає, що «перипетії на “українському філософському фронті” й досі залишаються майже суцільною “білою плямою» [Ткачук 2010: 48]. Додам, що це стосується не лише згаданих «перипетій на українському філософському фронті», але й ширшої історії наукових інституцій, особливостей їхніх практик, періодичних видань, біографій філософів 1920–1930-х рр. Наприклад, досі не виробленою лишається й належна стратегія оцінки їхнього доробку. На мою думку, одна з головних причин такої ситуації полягає у фрагментарності досліджень вказаного періоду. Масштаб архівно-пошукової роботи, кількість емпіричного матеріалу, який ще належить описати, систематизувати й витлумачити, потребує вочевидь не стільки поодиноких «героїв розуму», скільки скоординованих зусиль колективу, ба навіть колективів науковців. І організація таких досліджень, наскільки я можу судити, уже відбувається.

Однак якісна історико-філософська культура не обмежується настановою на всебічний розгляд досліджуваних предметів. Її важливою складовою є також критична взаємодія з попередньою традицією досліджень, що неодмінно передбачає визначення її недоліків і здобутків, інтеграцію останніх у проблемний контекст актуальних дискусій. За гарний приклад, на мій погляд, може правити сучасне спінозознавство, де багато уваги, як-от у передостанньому числі *Journal of Spinoza Studies* (2024, v. 3, no. 1), приділяється національним традиціям рецепції нідерландського філософа. Натомість якщо звернутися до історико-філософських досліджень в УСРР/УРСР, то вони, за поодинокими винятками, не стають предметом спеціальних студій. Наслідком цього є те, що доволі часто вони або сприймаються новими генераціями науковців некритично (що призводить до відтворення стереотипів, ненадійних фактологічних положень і застарілих мето-

© Р. Швець, 2025

¹ Розвідка, результатом якої є ця публікація, здійснена в межах дослідницької програми «Українська філософія XX століття в документах і текстах» (напрямок «Філософія періоду Розстріляного відродження») науково-архівного центру *Archivum Sententiarum* за підтримки Спільноти журналу *Sententiae*.

дологічних підходів²), або взагалі відкидаються (зокрема, на підставі їхньої ідеологічної заангажованості).

Цей текст присвячено темі досліджень історії української філософії 1920–1930-х рр., здійснюваних в УРСР у другій пол. ХХ ст. Ця тема ще не здобулася на достатню увагу науковців, хоча й подеколи висвітлювалася в мемуаристиці та інтерв'ю³. Я звернуся до листування Володимира Шинкарука і Якова Блудова, яке може допомогти розширити наші уявлення про а) особливості впровадження в науковий обіг 1980-х рр. деяких сюжетів філософії 1920–1930-х рр. в УСРР; б) специфіку оцінки цих сюжетів носіями «живої пам'яті» й інституційно впливовими філософами тих часів; а також в) бібліографію досліджень філософії доби «Розстріляного відродження»⁴.

Фонд Володимира Шинкарука: загальна характеристика

Згадане листування зберігається в особовому фонді Володимира Шинкарука, що був переданий Інститутом філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України до Інституту архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у 2002 році [Кондратенко, Стрельська 2004: 3]. Цей фонд складається зі 100 справ, які, згідно з описом [ibid.], можна поділити на три групи: 1) *наукові праці* (37 справ, охоплюють період 1969–2002 рр.), до якої входять автографи та машинописи статей, рецензій, текстів конференційних доповідей і публічних виступів; 2) *документи біографічні, з діяльності та про вченого* (35 справ, охоплюють період 1950–2001 рр.), які стосуються науково-організаційної, видавничої, політичної і культурної діяльності Шинкарука; 3) *листування та дарчі* (28 справ, охоплюють період 1969–2001 рр.); серед кореспондентів зустрічаємо імена Теодора Ойзермана, Йосипа Кобіва, Василя Белея, Віктора Малініна та інших осіб, що унаочнюють коло професійних і особистих зв'язків Шинкарука. Словом, матеріали цього фонду відкривають перспективу предметнішої рефлексії щодо постаті Володимира Шинкарука (важко уявити зрілу національну філософську традицію без об'єктивної оцінки її відомих представників), а крім цього становлять важливе джерело для осмислення української філософії другої половини ХХ ст., її інституційних і соціальних аспектів, про що, зокрема, свідчать останні дослідження [Скрипник 2024].

Українська філософія 1920–1930-х рр. і пам'ять

Повернімося до листування. У фонді Шинкарука містяться 4 листи від Якова Блудова, датовані 22.06.1971, 21.08.1981, 12.10.1981 та 21.06.1982, а також одна відповідь Шинкарука, написана, як я продемонструю далі, у проміжку між серпнем і жовтнем 1981 року. Перш ніж перейти до змісту цих матеріалів, вважаю доречним стисло охарактеризувати їхніх авторів.

Володимир Шинкарук на той час обіймав посаду директора Інституту філософії, був головним редактором часопису «Філософська думка» (далі – ФД) (1969–1971;

² Див., наприклад, нещодавню статтю Миколи Федяя, де наводяться випадки того, як сучасні дослідники відтворюють радянські підходи до тлумачення філософського курсу викладача Києво-Могилянської академії XVIII ст. Стефана Калиновського [Федяй 2023: 36–37].

³ Див., наприклад, [Горський 1998: 137; Чайка 2012а: 105–107; 2012б: 114–116].

⁴ Поняття «українська філософія 1920–1930-х років» і «філософія доби “Розстріляного відродження”» я вживатиму як взаємозамінні.

1979–1989)⁵, у 1978 році став академіком АН УРСР, а в 1981 – членом-кореспондентом АН СРСР, що вочевидь свідчить про вагомий авторитет і колосальний інституційний вплив на філософські (ширше – гуманітарні) процеси в УРСР⁶.

Натомість Яків Блудов не є настільки відомою фігурою, тому, гадаю, потребує додаткового представлення. Він належить до старшого покоління філософів (нар. 1897), чия молодість припала на буремні 1920–1930-ті рр. Згідно з особовою справою, Блудов навчався в Комуністичному університеті ім. Артема (1923–1926), проходив аспірантуру в Українському інституті марксизму (1926–1930), викладаючи паралельно в згаданому Комуністичному та Інституті народного господарства [МО ?-1930: 7-7 зв.]. 1 лютого 1930 року був призначений на посаду ректора Харківського інституту народної освіти [ibid.: 4], а 15 серпня того ж року став директором Харківського фізико-хіміко-математичного інституту (ця установа виникла внаслідок реорганізації ХІНО) [ibid.: 9]. У 1930-х обіймав високі посади в Інституті філософії і природознавства ВУАМЛІН (заступник директора з наукової частини), у відділенні філософії Інституту червоної професури (директор), у Харківському держуніверситеті (ректор) та ін⁷. Крім адміністративної роботи Блудов брав активну участь у науковому житті: писав статті для тодішніх журналів (як-от «Прапор марксизму»⁸), долучався до створення колективних збірок (часто ювілейних: «До сторіччя з дня смерті Гегеля» 1932 р. чи «До 50-річчя з дня смерті Маркса» 1933 р.) і видавав самостійні праці («Суспільство і природа» 1931 р.). Був одним із доповідачів на так зв. «харківській дискусії» 1931 року [Бервицький et al. 1932: 207-213].

У 1930-х рр. розгортаються сталінські репресії, жертвою яких став і Яків Блудов. Але, на відміну від більшості представників свого покоління, йому вдалося уникнути розстрільного вироку, а 1939 р. вийти на свободу. Блудов був реабілітований у 1955–1956 рр., а в 1957-му повернувся до викладання в Харківському університеті. Слід відзначити, що в той час він сприяв реабілітації своїх репресованих колег⁹, а також відновленню пам'яті про події 1920–1930-х рр.¹⁰ Саме останнього аспекту стосуються його листи до Шинкарука, написані в період 1981–1982 рр.

(Не)видані «Філософські етюди»

З листа від 21.08.1981 [ІА 1971-1982: 2] дізнаємося, що Блудов довгий час працював над рукописом під назвою «Філософські етюди» (далі – Етюди), присвяченим розвитку марксистсько-ленінської філософії «на Україні» (зокрема у Харківському університеті) у 1920–1930-х рр. Спроби видати цей текст у київському видавництві

⁵ З 1971 по 1979 головним редактором ФД був Володимир Куценко, а Шинкарук входив до складу редакційної колегії.

⁶ Вплив Шинкарука не обмежувався лише гуманітарною сферою, що, зокрема, демонструє його подальша політична кар'єра депутата ВР УРСР (принагідно зазначу, що він очолював Робочу групу з розробки Закону «Про мови в Українській РСР»).

⁷ Див.: [Блудов: 1969: 70; 1982а: 68-69].

⁸ З 1932 по 1933 рр. Блудов входив до редакційної колегії «Прапора марксизму-ленінізму».

⁹ Матеріал щодо цього сюжету планується до публікації в найближчих числах *Sententiae*.

¹⁰ У 1960-ті саме «носії живої пам'яті» нерідко ставали джерелами знання про філософські процеси 1920–1930-х рр. Зокрема, Вілен Горський згадує Миколу Юшманова, який пережив репресії 1930-х рр., а після реабілітації працював у Інституті філософії: «До речі, ми, як “першоджерело”, використали самого Юшманова – адже якоюсь мірою він був у наших очах сучасником того історичного періоду...» [Чайка 2012а: 107].

«Вища школа» неодноразово зазнавали невдачі навіть попри «високу оцінку» цього рукопису, надану Інститутом марксизму-ленізму при ЦК КПРС (1975 р.), а також сприяння секретаря ЦК КПУ Олександра Капто і відділу науки ЦК КПУ (у листі фігурують імена завідувача відділу Фелікса Рудіча й відповідального співробітника Івана Кураса, який мав «прослідкувати» за публікацією «Етюдів»). Останнє подання завершилося невтішно (Блудов наводить цитату з відповіді видавництва): «Проведенный анализ (А.Ф. Павелком¹¹ – Я. Б.) свидетельствует о том, что работа “Философские этюды” носит мемуарный характер и нуждается в серьезной доработке. Издательское объединение “Вища Школа” мемуарной литературы не выпускает» [ibid.: 2 зв.]. І далі додає: «Спрашивается, если она носит мемуарный характер, то как её можно дорабатывать?» [ibid.]. Не маючи наміру продовжувати контактувати з видавництвом і знову використовувати свої партійні зв'язки («насилно мил не будеш», як зазначає автор), Блудов пише Шинкарукові з проханням прочитати рукопис, за потреби – відредагувати й запропонувати для публікації якомусь іншому видавництву [ibid.].

Лист від 12.10.1981 свідчить, що Шинкарук вирішив надрукувати деякі розділи «Етюдів» у ФД, а повний твір внести до видавничих планів на 1984 рік¹² [ibid.: 3]. Останнє рішення не надто влаштовувало Блудова: «Доживу ли я до 1984 года?»¹³ Вряд-ли. Ібо уже прихварюваю, да мне вот, вот стукнет 84 года» [ibid.]. Тому він просить Шинкарука «использовать весь свой авторитет и связи, чтобы книга “Философские этюды” были где-то напечатаны [sic!] как можно скорее», вважаючи її вихід «последней творческой радостью» [ibid.].

Фрагменти «Етюдів» вийшли друком у чотирьох числах ФД (1982–1983) під назвою «Про розвиток марксистсько-ленінської філософії на Україні в 20–30-ті роки»¹⁴. У листі від 21.06.1982 Блудов висловлює подяку всім, хто долучився до виходу журнальної публікації та окремо відзначає Яну Попову, відповідальну секретарку редакції [А 1971-1982: 4]. Варто зауважити, що деякі пасажи з опублікованих у ФД матеріалів збігаються з пасажами статті Блудова «Дещо про розвиток марксистсько-ленінської філософії у Харківському державному університеті у 1920–1935 роках», надрукованої ще 1969 р. у «Віснику Харківського університету. Серія філософії» [Блудов 1969]. Це дає підстави припустити, що задум створення повноцінної книги міг сформуватися ще принаймні в 1960-х рр¹⁵.

¹¹ Найімовірніше, ідеться про Олександра Павелка, який на той час був завідувачем кафедри філософії Київського державного педагогічного інституту ім. Горького і спеціалізувався на історії української філософії.

¹² Вочевидь ідеться про видавничі плани Інституту філософії.

¹³ Яків Блудов пішов у засвіти 17 січня 1984 року.

¹⁴ Див.: [Блудов 1982a; 1982b; 1983a; 1983b].

¹⁵ Історія «Етюдів» проблематизує спогади Вілена Горського про Блудова: «Він з обуренням виступав в нашому Інституті проти відновлення пам'яті про своїх колишніх колег, цих, за його характеристикою, “ідеологів куркульства”, “агентів буржуазного ідеалізму”, не гідних лишатися в пам'яті нашої культури. – Як же так, – запитували ми, молоді, – адже жертвою репресій були не тільки вони, а й Ви? Хіба власний життєвий досвід не переконує в несправедливості кари, якої зазнали ваші колеги-філософи? – Кара й забуття були справедливі, – відповідав нам Яків Семенович. – Лише з мною трапилася трагічна помилка. Але такі помилки у великій справі теж можна зрозуміти. Ліс рубають тріски летять» [Горський 1998: 137]. Горський переповідає цей сюжет в інтерв'ю з Чайкою, додаючи, що «і до кінця життя він залишався з такими поглядами» [Чайка 2012a: 107]. Навряд чи таке висвітлення Блудова у спогадах Горського було продиктоване злим наміром. Можливо, Блудов і справді відкрито не афішував свої

Утім, окреме видання «Етюдів» так і не вийшло друком. Віднайдення цього рукопису є завданням, яке, сподіваюся, вдасться реалізувати найближчим часом. Однак в архіві Шинкарука міститься також автограф [ІА 1981: 1-5] і машинописна копія [6-8] рецензії, найімовірніше, надісланої Блудову (разом із правками до рукопису) у відповідь на його лист від 21.08.1981. У цьому тексті Шинкарук резюмує свої враження від прочитаного та пояснює мотивацію редакторських правок. Рецензія дозволяє встановити сюжети, які не потрапили до публікацій у ФД, а отже, сформулювати цілісніше уявлення про зміст і спрямованість «Етюдів». Зауваження Шинкарука стосувалися тлумачення подій ідеологічно-репресивної кампанії, відомої як «сталінський поворот на філософському фронті». Вони, як на мене, становлять окремий інтерес, адже містять елемент суб'єктивних оцінок (припускаю, що приватне листування дозволяло висловити відносно щирі позиції). Розглянуті так, ці правки наочно демонструють відмінність у сприйнятті подій 1930-х рр. їх безпосередніми свідками і представниками поколінь, які цих подій безпосередньо не застали, але доклалися до відповідних спроб історизації. Крім цього, матеріал є показовим в аспекті розуміння практики редагування історико-філософських текстів у пізньюорядянський період. Нижче я подаю коментоване відтворення машинопису Шинкарукової рецензії [ibid.: 6-8], зберігаючи всі особливості оригіналу, включно з орфографічними та пунктуаційними помилками тощо.

Дорогой Яков Семенович!

Очень прошу простить мне за столь длительную задержку Вашей рукописи. "Подводили" меня не только занятость и здоровье, но и сложность вопросов, поставленных в Вашей работе. Ведь "Этюды" – это не только воспоминания, но и размышления, и оценки "переоценки ценностей..." и касаются они зачастую таких вещей, которые еще очень "горячие", еще исторически не остыли. Те из историков, кому "по долгу службы" следовало бы внести здесь ясность – не берутся.

Вначале я думал внести только частичные, главным образом редакционные, правки в Ваш текст, но вскоре заметил, что "режу по живому", что для вас это может быть совершенно неприемлемым. Потому об"ясню:

І. Чтение текста увлекает своей свежестью, темпераментом автора, выстраданностью мыслей и оценок. Но после прочтения и так сказать "беспристрастных размышлений" над рассказанной историей напрашиваются такие упреки автору: а/¹⁶ Критика Юдина Лентина¹⁷ и иже с ними приобрела в "Этюдах" такой характер, что вопреки намерениям автора не ста-

погляди, не довіряв молоді, вдаючись до «ідеологічно правильної» оцінки тих подій. Але, на мій погляд, позицію Блудова краще ілюструють його тексти. Приміром, у статті 1969 року він характеризує *троцькіста* (курсивом відтворюю ярлики, приписувані філософам у ході репресивного процесу 1930-х рр.) Семковського як «одного з найзначніших філософів, що працювали тоді на Україні» [Блудов 1969: 71], *німецького штигуна* Юринця – як «високоєрудовану людину» [ibid.: 73], твори *контрреволюціонера* Степового (Діденка) – як такі, що «відзначилися ґрунтовністю, свідчили про його філософське обдарування» [ibid.], а пізню фазу дискусій 1930-х – як «безвідповідальне шельмування і наклеювання політичних ярликів, що призвело до трагічних наслідків для багатьох чудових більшовиків, талановитих філософів» [ibid.: 76].

¹⁶ Пишучи на друкарській машинці, символом «/» заміняли дужки «()», часто відсутні на клавіатурі.

¹⁷ На жаль, мені не вдалося ідентифікувати цю особу.

вит их на их действительное место, возвышает их, из "марионеток" делает их вершителями судеб философской науки в стране. Ведь касаясь того, что вслед за Москвой делалось в Киеве Вы сами признаетесь, что "мы делали то же", а то и похуже. Разве к этому вас могли принудить "молодые философы"? Думаю, что нет. Вас очевидно принуждало то, что в[ско]¹⁸ре принудило Скрипника сделать его "последнюю ошибку", как Вы выразились. Не так ли? Очевидно была такая "атмосфера", рожденная определенными социальными процессами, формированием того, что получило впоследствии название "культ личности Сталина". "Молодые" не просто выдвинулись, их "выдвинули", поставив перед ними задачи "перестройки" в соответствии с известным Постановлением и формулой Сталина /"меньшевистствующий идеализм"/¹⁹ и его положениями об "обострении классово-борьбы"/²⁰ в том числе и в идеологии, а следовательно и в философии/. Они "вставляли хребты"²¹ одним, а эти – другим, а некоторые сами "просили" об этом /Юринец/. Сказать обо всем этом по большому счету, с анализом причин и с указанием на "первоисточники" и []²²рации всех выступлений "молодых" и их силы, и их далеко идущего влияния – Вы не смогли, очевидно еще не настало время, все это еще очень "горячо". А поскольку это так, то нельзя из Юдина, Лентина и т.п. делать "злых демонов" советской философии. К тому же они "колебались" с "линией" /по известному анекдоту/, тоже "признавали" свои ошибки и каялись.

¹⁸ Тут і надалі у квадратних дужках [] позначатимуться відсутні чи відновлені частини слів.

¹⁹ Ідеться про Постанову ЦК ВКП(б) «О журнале "Под знаменем марксизма"» (московський журнал), надруковану 25 січня 1931 року в газеті «Правда». У цьому тексті вищим політичним керівництвом закріплюється штучно сконструйований термін «меншовикующий идеализм» (рос. «меньшевистствующий идеализм»), запроваджений як засіб дискредитації панівної в радянській академічній філософії тих часів групи Абрама Деборіна (так зв. «деборінців» або «діалектиків»): «Отрывая философию от политики, не проводя во всей своей работе партийности философии и естествознания, возглавлявшая журнал "Под знаменем марксизма" группа <у тексті Постанови фігурують імена Абрама Деборіна, Яна Стена і Миколи Карева. – Р. Ш.> воскрешала одну из вреднейших традиций и догм II Интернационала – разрыв между теорией и практикой, скатываясь в ряд важнейших вопросов на позиции меньшевистствующего идеализма» [Аноп. 1931: 1; курсив мій].

²⁰ Найімовірніше, цей символ позначає дужку, що відкривається перед фрагментом «в том числе и в идеологии, а следовательно и в философии».

²¹ Шинкарук вочевидь звертається до лексику харківської «дискусії» (14-18 січня 1931 р.), стенограма якої вийшла окремим виданням під назвою «Поворот на філософському фронті» [Бервицький et al. 1932]. «Дискусія», розгортаючись за московським сценарієм (Комакадемія, 17-20 жовтня 1930 р.) і за участі присланих із союзного центру «лідерів»: Марка Мітіна [26-41] і Павла Юдіна [229-242], мала, зокрема, підірвати авторитет «філософського керівництва» УСРР, репрезентованого постатями Семена Семковського і Володимира Юринця. Учасники «дискусії» неодноразово зверталися до теми «хребтів» у зв'язку з критикою (шельмуванням, як це називав Блудов) згаданих філософів. Наведемо, приміром, репліку Олександра Мілославина: «Мушу сказати, що я висуваю серйозні обвинувачення проти Семковського. На мій погляд, Юринець чесно визнає, що у нього немає хребта, а Семковський не робить цього. Колиш Семковський мав хребет, та то був меншовицький хребет, тобто хребет не дуже добрий. Тепер т. Семковський хоче показати, що в нього хребет змінився, що він має тепер хребет лєнінський. Було б дуже добре, якби Семковський мав лєнінський хребет, та на жаль цього ще не можна сказати. Мені здається, що т. Семковський зараз линяє, та линяння це в глибину ще не пішло, й, якщо т. Семковський має якийсь хребет, то це хребет еkleктичний, – чого хочеш, того й просиш» [155-156].

²² Зіставлення з рукописною версією тексту [ІА 1981: 2] показало, що в машинописі пропущено частину цього слова. На жаль, його не вдалося відновити з рукопису через особливості почерку.

Поэтому я взял на себя нахальство значительно сократить текст Вашей критики их, рассчитывая, что Вы поймете меня правильно – речь идет не о их "реабилитации", а о том, что не следует из них делать "вершителей". Они были идеологическими пешками, хотя и злыми, "инициативными". Но с другой стороны, они выполнили задания соответствующих органов и постановлений партии. Плохо–хорошо – это другой вопрос.

б/ Поскольку о понятии "меньшевистствующий идеализм", как Вы сами признаете никто вразумительно сказать не может, его нужно брать в контексте идеологической обстановки в стране, в комплексе идеологических мероприятий партии того времени и, конечно, в его сталинском понимании. Но этого вы не делаете, и не можете сейчас делать. Отсюда есть правки в тексте.

2. Вопрос о Плеханове занял такой об'єм работы, что получился "перекос" как–будто он – основная тема. Этот "перекос" чреват опасностью неправильного понимания Вашего пафоса. В конкретно–исторической ситуации конца 20–х – нач. 30–х гг. критика Плеханова /и "перегибы" в этой критике/ была связана с утверждением Ленинского этапа в философии, в раскрытии того великого и нового, что внес Ленин в марксистскую философию и до чего не мог подняться Плеханов. Утверждение философского наследия Ленина как высшего этапа в развитии философии марксизма – это, как я понимаю, стержень вопроса в "переоценке ценностей" в отношении к философским работам Плеханова в то время. Вы правильно делаете, что критикуете перегибы в этом вопросе, восстанавливаете "историческую справедливость", но Вы слишком увлекаетесь и теряете меру /простите, что я позволяю себе так говорить/. В отдельной работе о Плеханове все, что Вы пишете уместно, в контексте "Этюдов" у Вас вышел "флюс".²³

Еще раз прошу простить мне за критические замечания в такой может быть неприемлемой для Вас форме. Подумайте над ними по существу. Если Вы с ними согласитесь, я буду очень рад и постараюсь оказать помощь в публикации.

Искренне Ваш

В. Шинкарук

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Архівні документи

- ІА. (1971-1982). Від Блудова Я.С., професора. 3 м. Харкова до м. Києва. Особовий фонд Володимира Ілларіоновича Шинкарука. (Ф. 319. Оп. 1. Спр. 80). Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- ІА. (1981). Блудову Я.С., професору. 3 м. Києва до м. Харкова. Особовий фонд Володимира Ілларіоновича Шинкарука. (Ф. 319. Оп. 1. Спр. 73). Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.

²³ Однак, попри зауваження Шинкарука, дві з чотирьох статей Блудова, надрукованих пізніше у ФД як фрагменти з «Етюдів», стосувалися підрозділу «Про ставлення до філософської спадщини Г.В. Плеханова», тобто були спеціально присвячені рецепціям Плеханова в радянській філософії 1920–1930-х рр. [Блудов 1983а; 1983б].

МО. (?-1930). [Особова справа Якова Блудова]. Міністерство освіти і науки України (Ф.166, Оп. 12 ос, спр. 572). Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Київ.

Друковані видання

- Аноп. (1931, 26 января). О журнале «Под знаменем марксизма». Постановление ЦК ВКП(б) от 25 января 1931 года. *Правда*, с. 1.
- Бервицький, О., Беляєв, Ф., & Степовий, Т. (Ред.). (1932). *Поворот на філософському фронті. Матеріали філософської дискусії 14-18 січня 1931 р.* Харків-Київ: Партвидав «Пролетар».
- Блудов, Я. (1969). Дещо про розвиток марксистсько-ленінської філософії у Харківському державному університеті у 1920-1935 роках. *Вісник Харківського університету. Серія філософії*, (5), 69-77.
- Блудов, Я. (1982а). Про розвиток марксистсько-ленінської філософії на Україні в 20-30-ті роки. *Філософська думка*, (3), 66-70.
- Блудов, Я. (1982b). Про розвиток марксистсько-ленінської філософії на Україні в 20-30-ті роки. *Філософська думка*, (4), 52-57.
- Блудов, Я. (1983а). Про розвиток марксистсько-ленінської філософії на Україні в 20-30-ті роки. *Філософська думка*, (2), 102-105.
- Блудов, Я. (1983b). Про розвиток марксистсько-ленінської філософії на Україні в 20-30-ті роки. *Філософська думка*, (3), 83-86.
- Горський, В. (1998). Дещо про історію з історією філософії. Суб'єктивні роздуми з приводу ювілею. *Мастеріум*, (1), 136-144.
- Кондратенко, О., & Стрельська, Л. (2004). *Шинкарук Володимир Іларіонович. Фонд № 319. Опис № 1*. Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Скрипник, К. (2024). Радянська філософія і експертність: епізод з практики Володимира Шинкарука. *Sententiae*, 43(3), 155-160. <https://doi.org/10.31649/sent43.03.155>
- Ткачук, М. (2010). Філософська освіта в Радянській Україні: досвід осмислення історичних документів та архівних матеріалів. *Філософська думка*, (6), 35-67.
- Федяй, М. (2023). Переклади і тлумачення філософського курсу Стефана Калиновського: радянська традиція та її пережитки. *Sententiae*, 42(2), 23-46. <https://doi.org/10.31649/sent42.02.023>
- Чайка, Т. (2012а). Бесіди з Віленом Горським: Мій інститут. Витяг з історії. *Філософська думка*, (3), 103-107.
- Чайка, Т. (2012b). Бесіди з Віленом Горським: Мій інститут. Історія триває. *Філософська думка*, (4), 114-126.

Одержано 23.12.2024

REFERENCE

Archive documents

- IA. (1971-1982). From Ya. Bludov, professor. From Kharkiv to Kyiv. Personal collection of Volodymyr Illarionovych Shynkaruk. (Fond 319. Op. 1, 80). Institute of Archival Studies of the Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv.
- IA. (1981). To Ya. Bludov, professor. From Kyiv to Kharkiv. Personal collection of Volodymyr Illarionovych Shynkaruk. (Fond 319. Op. 1, 73). Institute of Archival Studies of the Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv.
- ME. (?-1930). [Personal file of Yakiv Bludov]. Ministry of Education and Science of Ukraine (Fond 166, Op. 12, 572). Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine, Kyiv.

Printed editions

- Anon. (1931, January 26). On the journal "Under the Banner of Marxism". Resolution of the Central Committee of the VKP(b) of January 25, 1931. [In Russian]. *Pravda*, 1.
- Bervytskyi, O., Belyaev, F., & Stepovyi, T. (Eds). (1932). *The turn on the philosophical front. Materials of the philosophical discussion on 14-18 January 1931*. [In Ukrainian]. Kharkiv-Kyiv: Partvydav "Proletar".
- Bludov, Ya. (1969). Some thoughts on the development of Marxist-Leninist philosophy at Kharkiv State University in 1920-1935. [In Ukrainian]. *Visnyk Kharkivs'koho universytetu. Seriya filosofii*, (5), 69-77.
- Bludov, Ya. (1982a). On the Development of Marxist-Leninist Philosophy in the Ukraine in 1920s-1930s. [In Ukrainian]. *Filosofska Dumka*, (3), 66-70.
- Bludov, Ya. (1982b). On the Development of Marxist-Leninist Philosophy in the Ukraine in 1920s-1930s. [In Ukrainian]. *Filosofska Dumka*, (4), 52-57.
- Bludov, Ya. (1983a). On the Development of Marxist-Leninist Philosophy in the Ukraine in 1920s-1930s. [In Ukrainian]. *Filosofska Dumka*, (2), 102-105.
- Bludov, Ya. (1983b). On the Development of Marxist-Leninist Philosophy in the Ukraine in 1920s-1930s. [In Ukrainian]. *Filosofska Dumka*, (3), 83-86.
- Chaika, T. (2012a). Conversations with Vilen Horskyi: My Institute. Excerpt from the history. [In Ukrainian]. *Filosofska Dumka*, (3), 103-107.
- Chaika, T. (2012b). Conversations with Vilen Horskyi: My Institute. The history continues. [In Ukrainian]. *Filosofska Dumka*, (4), 114-126.
- Fediai, M. (2023). Translations and interpretations of the philosophical course by Stephan Kalynovskyi: Soviet tradition and its remnants. [In Ukrainian]. *Sententiae*, 42(2), 23-46. <https://doi.org/10.31649/sent42.02.023>
- Horskyi, V. (1998). Something About History and the History of Philosophy. Subjective Reflections Concerning the Anniversary. [In Ukrainian]. *Magisterium*, (1), 136-144.
- Kondratenko, O., & Strel'ska, L. (2004). *Volodymyr Illarionovych Shynkaruk. Fond 319. Op. 1*. [In Ukrainian]. Institute of Archival Studies of the Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv.
- Skrypnyk, K. (2024). Soviet Philosophy and Expertise: One Episode from Volodymyr Shynkaruk. [In Ukrainian]. *Sententiae*, 43(3), 155-160. <https://doi.org/10.31649/sent43.03.155>
- Tkachuk, M. (2010). Philosophical Education in Soviet Ukraine: The Experience of Understanding of Historical Documents and Archival Materials. [In Ukrainian]. *Filosofska Dumka*, (6), 25-67.

Received 23.12.2024

Ryemat Shvets

Correspondence between Volodymyr Shynkaruk and Yakiv Bludov

The first commented edition of Volodymyr Shynkaruk's review letter of the manuscript of "Philosophical Essays" by Yakiv Bludov. The text of the typewritten original is reproduced. The commentary to the published text is based on materials from Shynkaruk's personal archive, as well as documents and periodicals from the 1920s–1930s and 1960s–1980s.

Рєнат Швець

Листування Володимира Шинкарука і Якова Блудова

Перше коментоване видання листа-рецензії Володимира Шинкарука на рукопис праці Якова Блудова «Філософські етюди». Відтворено текст машинописного оригіналу. Коментар підготовлений на матеріалах з особистого архівного фонду Шинкарука, а також на документах і періодичних виданнях 1920–1930-х і 1960–1980-х рр.

Ryemat Shvets, master student at the Faculty of Philosophy, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Рєнат Швець, магістрант філософського факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

e-mail: 444renat@gmail.com
